

**RAQAMLI TRANSFORMATSIYA VA MOLIYAVIY INKLUZIYA:
YEVROPA ITTIFOQINING RAQAMLI MOLIYA STRATEGIYASINI
O'ZBEKISTON UCHUN NAMUNA SIFATIDA O'RGANISH.**

Raxmanov I.X¹

¹ TDIU "Bank ishi" kafedrasi dotsenti

Primova M¹

¹ TDIU, Bank ishi va audit ta'lim yo'nalishi talabasi

**MAQOLA
MA'LUMOTI**

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received:28.11.2024

Revised: 29.11.2024

Accepted:30.11.2024

KALIT SO'ZLAR:

Moliyaviy inkluziya,
transformatsiya, moliya
sektori, raqamli moliya
strategiyasi, moliyaviy
landshaft, moliya
institutlari

Raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi zamonaviy hayotning turli jihatlarini, jumladan moliyaviy sektorni ham tubdan o'zgartirib yubordi. Yevropa Ittifoqi (YI) raqamli moliyaning transformatsion salohiyatini tan oldi va raqobatbardosh hamda innovatsion raqamli moliyaviy ekotizimni rivojlantirish uchun keng qamrovli strategiyani qabul qildi. Ushbu maqolada YIning Raqamli Moliya Strategiyasining asosiy jihatlari o'rganilib, o'zining raqamli transformatsiya yo'lini boshlagan O'zbekiston uchun uning qo'llanilishi imkoniyatlari ko'rib chiqiladi.

KIRISH. Raqamli transformatsiya moliya sektorini tez sur'atlar bilan o'zgartirmoqda va yangi imkoniyatlar hamda qiyinchiliklarni yuzaga keltirmoqda. Raqamli moliya, ya'ni moliyaviy xizmatlar va mahsulotlarga raqamli texnologiyalarni integratsiya qilish, moliyaviy inklyuziyani kuchaytirish, moliyaviy savodxonlikni oshirish va moliyaviy xizmatlarga yetarlicha kirish imkoniyatiga ega bo'lmagan aholiga yordam berish uchun katta salohiyatga ega.

Yevropa Ittifoqi (YI) raqamli moliyaning o'zgartiruvchi kuchini tan olib, 2020-yilda Raqamli Moliya Strategiyasini qabul qildi. Ushbu strategiya YIda raqobatbardosh, innovatsion va xavfsiz raqamli moliyaviy ekotizimni rivojlantirishga qaratilgan keng qamrovli yondashuvni o'z ichiga oladi.

Markaziy Osiyoning iqtisodiyoti rivojlanayotgan va yosh aholiga ega mamlakatlardan biri bo'lgan O'zbekiston ham o'zining raqamli transformatsiya yo'lini bosib o'tmoqda. Mamlakat raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish va turli sohalarda raqamli texnologiyalarning keng miqyosda qo'llanilishini ta'minlash bo'yicha katta maqsadlarni belgilagan.

YI Raqamli Moliya Strategiyasining Asosiy Ustunlari. YIning Raqamli Moliya Strategiyasi quyidagi to'rt asosiy ustunlarga asoslangan:

1. Raqobatbardosh va innovatsion raqamli moliyaviy sektorni rivojlantirish: YI moliyaviy institutlar uchun teng raqobat muhitini yaratishni, innovatsiyalarni rivojlantirishni va raqamli moliyaviy sektorda raqobatni rag'batlantirishni maqsad qilgan.

2. Iste'molchilarni himoya qilish va moliyaviy savodxonlikni oshirish: YI iste'molchilar huquqlarini himoya qilish va ularning raqamli moliyaviy xizmatlardan xavfsiz va mas'uliyatli foydalanishini ta'minlash uchun moliyaviy savodxonlikni oshirishga intiladi.

3. Moliyaviy barqarorlik va chidamlilikni ta'minlash: YI raqamli innovatsiyalar sharoitida moliyaviy barqarorlikni saqlash va mustahkamlash uchun nazorat tizimlarini kuchaytirishni va raqamli moliya bilan bog'liq potentsial xatarlarni bartaraf etishni maqsad qilgan.

4. Xalqaro hamkorlikni rivojlantirish va tartibga solishda uyg'unlikni ta'minlash: YI raqamli moliyaning global mohiyatini e'tirof etib, raqamli moliyaviy xizmatlarga yagona yondashuvni ta'minlash uchun xalqaro hamkorlikni va tartibga solishda uyg'unlikni rag'batlantirishga intiladi.

O'zbekistonning Moliya Sektorining Statistika Tahlili va Raqamli Transformatsiyaning Iqtisodiy O'sishga Ta'siri O'zbekistonning moliyaviy landshafti quyidagilar bilan tavsiflanadi:

Yuqori mobil qamrov: 2023-yilda O'zbekiston 86,2% mobil qamrov darajasiga ega bo'lib, bu mobil moliyaviy xizmatlarni rivojlantirish uchun kuchli poydevor hisoblanadi. Internetdan foydalanishning ortishi: Internetdan foydalanish O'zbekistonda barqaror ravishda o'sib bormoqda. 2023-yilda aholi orasida 71,9% internetga kirish imkoniyatiga ega. Moliyaviy inklyuziyaning cheklanganligi: Ushbu ijobiy tendensiyalarga qaramay, moliyaviy inklyuziya O'zbekistonda dolzarb muammo bo'lib qolmoqda. Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekistonda kattalarning faqat 46% formal moliya institutlarida hisobga ega. Raqamli Transformatsiya va Iqtisodiy O'sish bo'yicha Statistika Ma'lumotlar

Raqamli transformatsiya iqtisodiy o'sishga sezilarli darajada ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki:

McKinsey Global Institute 2020-yilgi tadqiqotiga ko'ra, raqamli transformatsiya 2025-yilga kelib 230 million yangi ish o'rni yaratishi va global YAIMga 5,8 trillion dollar qo'shishi mumkin.

Jahon banki 2019-yilda olib borgan tadqiqot shuni aniqladiki, keng polosali internet qamrovining 10% ga oshishi rivojlanayotgan mamlakatlarda YAIM o'sishini 1,3% ga oshirishi mumkin.

Xalqaro Valyuta Jamg'armasi 2018-yilda o'tkazgan tadqiqot raqamli texnologiyalar global mahsuldorlikni har yili 0,7% dan 1,5% gacha oshirishi mumkinligini ko'rsatdi.

Accenture Strategy Institute 2017-yilgi tadqiqotida raqamli texnologiyalar 2026-yilga kelib AQSh iqtisodiyotiga 2,2 trillion dollar foyda keltirishi mumkinligi qayd etilgan. Ushbu tadqiqotlar raqamli transformatsiyaning iqtisodiy o'sishga sezilarli darajada ijobiy ta'sir ko'rsatishini isbotlovchi kuchli dalillarni taqdim etadi. Mahsuldorlikni oshirish, yangi ish o'rinlarini yaratish va bozorlar doirasini kengaytirish orqali raqamli texnologiyalar biznes va iqtisodiyotning o'sishiga yordam berishi mumkin. YI Raqamli Moliya Strategiyasidan O'zbekiston uchun Eng Yaxshi Amaliyotlar YIning Raqamli Moliya Strategiyasi O'zbekistonga o'z raqamli moliya kun tartibini ishlab chiqishda qimmatli saboqlar va eng yaxshi amaliyotlarni taklif qiladi:

1. Aniq raqamli moliya strategiyasini belgilash: O'zbekiston moliya sohasidagi raqamli transformatsiya bo'yicha o'zining vizioni, maqsadlari va vazifalarini belgilab beruvchi keng qamrovli raqamli moliya strategiyasini ishlab chiqishi lozim.

2. Innovatsiya va raqobatni rag'batlantirish: Raqamli moliyaviy sektorda innovatsiya va raqobatni qo'llab-quvvatlash uchun yangi ishtirokchilarni jalb qilish, ochiq banking tashabbuslarini rivojlantirish va an'anaviy hamda raqamli moliyaviy institutlar o'rtasida hamkorlikni mustahkamlash orqali qulay muhit yaratish.

3. Moliyaviy inklyuziyaga ustuvorlik berish: Ayollar, qishloq aholisini va yoshlardek xizmatlardan chetda qolayotgan aholining moliyaviy ehtiyojlarini qondirish uchun maqsadli tashabbuslar amalga oshirish, ularga moslashtirilgan moliyaviy mahsulotlar va xizmatlarni ishlab chiqish va raqamli texnologiyalar orqali moliyaviy xizmatlarga kirishni kengaytirish.

4. Moliyaviy savodxonlik va iste'molchilarni himoya qilishni kuchaytirish: Foydalanuvchilarga ongli moliyaviy qarorlar qabul qilish imkonini berish va ularning raqamli moliyaviy muhitdagi huquqlarini himoya qilish uchun moliyaviy ta'lim va xabardorlik kampaniyalariga sarmoya kiritish.

5. Kuchli kiberxavfsizlik va ma'lumotlarni himoya qilishni ta'minlash: Foydalanuvchi ma'lumotlarini himoya qilish, kiberxavfsizlik tahdidlariga qarshi kurashish va raqamli

moliyaviy ekotizimning yaxlitligini saqlash uchun mustahkam kiberxavfsizlik choralari va ma'lumotlarni himoya qilish bo'yicha qonunchilikni joriy etish.

6. Xalqaro hamkorlikni rivojlantirish: Raqamli moliya bo'yicha xalqaro muhokamalarda faol ishtirok etish, eng yaxshi amaliyotlarni o'rganish va tartibga soluvchi mexanizmlarni uyg'unlashtirish hamda raqamli moliyaga global yondashuvni ta'minlash uchun xalqaro tashkilotlar va nazoratchilar bilan hamkorlik qilish.

Xulosa

YI Raqamli Moliya Strategiyasi O'zbekiston uchun moliya sektoridagi raqamli transformatsiya jarayonida qimmatli model bo'lib xizmat qiladi.

Keng qamrovli va strategik yondashuvni qabul qilish, moliyaviy inklyuziya va moliyaviy savodxonlikni ustuvor vazifa sifatida belgilash, kiberxavfsizlik choralari va xalqaro hamkorlikni kuchaytirish orqali O'zbekiston raqamli moliyaning o'zgartiruvchi kuchidan iqtisodiy o'sish, moliyaviy barqarorlik va inklyuziv rivojlanishni rag'batlantirish uchun foydalanishi mumkin. O'zbekistonda raqamli moliya tashabbuslarini amalga oshirish mamlakatning iqtisodiy landshaftiga sezilarli ta'sir ko'rsatish salohiyatiga ega. Moliyaviy xizmatlarga kirishni kengaytirish, innovatsiyalarni rivojlantirish va moliyaviy savodxonlikni oshirish orqali raqamli moliya kambag'allikni qisqartirish, ish o'rinlarini yaratish va umuman iqtisodiy o'sishga hissa qo'shishi mumkin. Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston o'z moliya sektori ehtiyojlarini hisobga olgan holda YI Raqamli Moliya Strategiyasiga mos keladigan keng qamrovli raqamli moliya strategiyasini ishlab chiqishga e'tibor qaratishi lozim. Strategik va inklyuziv yondashuvni qabul qilish orqali O'zbekiston raqamli transformatsiyaning afzalliklaridan foydalanib, barqaror iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantirishi mumkin.

Kelgusidagi tadqiqot yo'nalishlari

O'zbekistonda raqamli moliyaning ta'sirini o'rganishga qaratilgan kelgusidagi tadqiqotlar quyidagi sohalarni o'z ichiga olishi mumkin:

Moliyaviy inklyuziyani rag'batlantirishda turli raqamli moliya tashabbuslarining samaradorligi Raqamli moliyaning moliyaviy savodxonlik va iste'molchi xulq-atvoriga ta'siri Raqamli moliya bilan bog'liq potentsial xavf-xatarlar va qiyinchiliklar Barqaror va innovatsion raqamli moliyaviy ekotizimni rivojlantirishda tartibga soluvchi mexanizmlarning roli Ushbu sohalarda qo'shimcha tadqiqotlar olib borish orqali O'zbekiston raqamli moliyaning o'zgaruvchan salohiyatini yanada chuqurroq anglab yetishi va mamlakat fuqarolari va iqtisodiyoti uchun uning foydasini maksimal darajada oshirishga qaratilgan siyosat va tashabbuslarni ishlab chiqishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Vahobov A.V., Malikov T.S. "Finance". Textbook "NOSHIR" publishing house, 2012
2. Khodiyev B.Y., Shodmonov Sh.Sh. "Economic theory". Textbook. Barkamol Fayz Media", 2017
3. Malikov T.S. "Finance". Study guide. "ECONOMY-FINANCE", 2018

